

CZU: 343.35(478+498)

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.4011761>

ÎMBOGĂȚIREA ILICITĂ – O ANALIZĂ COMPARATIVĂ A LEGISLAȚIILOR DIN REPUBLICA MOLDOVA ȘI DIN ROMÂNIA

Serghei BRÎNZA, Mihai MAREȘ*

Universitatea de Stat din Moldova

**Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române*

Prezentul articol cuprinde analiza comparativă a prevederilor legislative din Republica Moldova și din România referitoare la îmbogățirea ilicită. Se ajunge la concluzia că în România există un cadru legislativ și instituțional bine consolidat pentru a controla și sancționa dobândirea averii în mod ilicit, ce implică atât o procedură administrativă, cât și una jurisdicțională. În Republica Moldova, îmbogățirea ilicită este incriminată la art.330² CP RM. Faptele prevăzute la art.330² CP RM se caracterizează prin următoarele: 1) subiectul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.330² CP RM este persoana cu funcție de răspundere sau persoana publică; 2) în cazul infracțiunii specificate la alin.(2) art.330² CP RM, subiect este persoana cu funcție de demnitate publică; 3) în ipoteza ambelor infracțiuni, fapta prejudiciabilă constă în acțiunea de deținere a bunurilor; 4) reprezentând obiectul material sau imaterial al infracțiunii, bunurile în cauză trebuie să îndeplinească următoarele două condiții: a) valoarea lor să depășească substanțial valoarea mijloacelor dobândite; b) în baza probelor, să se constate că ele nu aveau cum să fie obținute licit.

Cuvinte-cheie: *îmbogățire ilicită, răspundere penală, incriminare, prezumția de nevinovăție, persoană cu funcție de răspundere, persoană publică, persoană cu funcție de demnitate publică.*

ILLICIT ENRICHMENT – A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE LEGISLATIONS OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA AND ROMANIA

This article contains a comparative analysis of the legislative provisions of the Republic of Moldova and Romania with regard to illicit enrichment. It is concluded that in Romania exists a well-established legislative and institutional framework to control and sanction the act of illicit acquisition of wealth, which implies both the administrative procedure and the judicial one. In the Republic of Moldova, the illicit enrichment is incriminated at art.330² PC RM. The facts stipulated in art.330² PC RM are characterized by the following conditions: 1) the subject of the crime set forth in par.(1) art.330² PC RM is the person in a position of authority or a public person; 2) in the case of the crime specified in par.(2) art.330² PC RM, the subject is the person in a public dignity position; 3) with regard to both of the crimes, the prejudicial act is determined by the action of possession of the goods; 4) to represent the material or immaterial object of the crime, the goods in question must meet the following two conditions: a) their value must substantially exceed the value of the acquired means; b) based on the evidence, there should be determined that they could not be obtained legally.

Keywords: *illicit enrichment, criminal liability, incrimination, presumption of innocence, person in a position of authority, public person, person in a public dignity position.*

Introducere

Convenția Națiunilor Unite împotriva corupției („UNCAC”), adoptată la New York pe data de 31 octombrie 2003, reprezintă singurul instrument juridic anticorupție ce se impune cu forță obligatorie la nivel universal [1]. Această Convenție a fost ratificată de România prin Legea nr.365/2004, devenind, astfel, parte din dreptul intern, în conformitate cu prevederile art.11 din Constituția României, revizuită [2]. Ulterior UNCAC a fost ratificată prin Legea Republicii Moldova nr.158/2007 [3]. Domeniul de aplicare a acestei Convenții vizează prevenirea corupției, anchetele și urmărirea privind corupția, precum și blocarea, sechestrul, confiscarea și restituirea produsului provenind din infracțiunile prevăzute în UNCAC.

Încă în preambulul său, UNCAC evidențiază că „dobândirea ilicită a bogățiilor personale poate fi îndeosebi dăunătoare instituțiilor democratice, economiilor naționale și statului de drept”.

Articolul 20 UNCAC din Capitolul intitulat „Incriminare, investigare și reprimare” abordează incriminarea ilicită astfel: „Sub rezerva Constituției sale și a principiilor fundamentale ale sistemului său juridic, fiecare stat parte are în vedere să adopte măsurile legislative și alte măsuri care se dovedesc a fi necesare pentru a atribui caracterul de infracțiune, în cazul în care actele au fost săvârșite cu intenție, îmbogățirii ilicite, adică o mărire substanțială a patrimoniului unui agent public pe care acesta n-o poate justifica rezonabil în raport cu veniturile sale legitime”. Acest text convențional nu are, însă, caracter obligatoriu, iar părțile beneficiază de o largă marjă de apreciere sub aspectul implementării sale [4, p.51-52].

În Republica Moldova, Codul penal a fost completat, prin Legea nr.326/2013 [5], cu articolul 330² „Îmbogățirea ilicită”. Din Nota informativă la proiectul care stă la baza adoptării acestei legi aflăm: „Mai multe state au optat pentru includerea în legislația națională a componentei de îmbogățire ilicită. Printre acestea amintim: Argentina, Ecuador, El Salvador, Paraguay, Peru, Venezuela, Hong Kong etc. La nivel european, o asemenea componentă de infracțiune se regăsește în legislația Ucrainei și a Lituaniei” [6].

Îmbogățirea ilicită nu este incriminată în legislația penală din România, aceeași fiind situația în majoritatea statelor-parte la UNCAC. Din textul convențional anterior citat se observă că incriminarea acestei fapte trebuie să țină seama atât de prevederile constituționale, cât și de principiile sistemelor juridice ale părților semnatare.

În consecință, vom începe demersul nostru teoretic prin examinarea cadrului constituțional relevant potrivit Legii Fundamentale române, pentru a verifica în ce măsură acesta este compatibil cu o eventuală incriminare a îmbogățirii ilicite. În mod subsecvent, vom analiza mijloacele juridice existente în România ce vizează combaterea îmbogățirii ilicite.

Rezultate și discuții

Standarde constituționale: Prezumția de liceitate a dobândirii proprietății și prezumția de nevinovăție consacrate în Constituția României

Reticența majoră identificată din perspectiva incriminării îmbogățirii ilicite este legată de principala particularitate atribuită textului de incriminare propus, care ar presupune o inversare a sarcinii probei, în sensul că averea acumulată se prezumă a fi fost obținută ilicit, până la proba contrară [4, p.52].

Articolul 20 din Legea Fundamentală a României stipulează, în alin.(1), regula interpretării și aplicării dispozițiilor constituționale privitoare la drepturile și libertățile cetățenilor „în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte”. În caz de conflict între instrumentele juridice internaționale privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, se va acorda prioritate reglementărilor internaționale, exceptând cazul în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile (art.20 alin.(2) din Constituția României).

Or, art.44 alin.(8) din Constituția României consacră prezumția caracterului licit al proprietății: „Averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă”.

Din perspectivă istorică, semnalăm decizia Curții Constituționale a României nr.64/1996 [7], referitoare la excepția de neconstituționalitate a Legii nr.18/1968 privind controlul provenienței unor bunuri ale persoanelor fizice, care nu au fost dobândite în mod licit, prin care s-a constatat că art.2 alin.2 din acest act normativ, care prevedea obligația persoanei supuse controlului de a dovedi caracterul licit al mijloacelor folosite pentru dobândirea sau sporirea bunurilor, era abrogat implicit¹, fiind contrar prevederilor constituționale privind prezumția caracterului licit al dobândirii proprietății [8].

Tot Curtea Constituțională a României, prin Decizia nr.415/2010 [9], prin care s-a constatat neconstituționalitatea mai multor dispoziții ale Legii nr.144/2007 (analizate *infra*), a subliniat că „principiul constituțional al prezumției dobândirii licite a averii trebuie să se aplice și în cazul persoanelor cercetate potrivit Legii nr.144/2007, iar cei ce pretind că averea unei persoane a fost dobândită ilicit trebuie să dovedească acest lucru”.

Ulterior, în contextul analizării unei propuneri de eliminare a prezumției instituite în art.44 alin.(8) din Legea Fundamentală română, Consiliul Superior al Magistraturii a arătat că aceasta „ar reprezenta un regres în materia drepturilor și libertăților fundamentale ale omului”, iar pentru a asigura un echilibru între interesul public, de sancționare a ilicitului, și cel privat, aparținând persoanelor care au dobândit proprietatea în mod licit, s-ar impune prevederea în mod explicit a unei excepții vizând confiscarea averii ilicite în situația în care caracterul ilicit al dobândirii sale este dovedit în urma unui proces finalizat printr-o hotărâre judecătorească [10].

În egală măsură, prezumția de nevinovăție, consacrată la nivel constituțional în art.23 alin.(11), presupune că: „Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată”. Prezumția de nevinovăție este consacrată deopotrivă în art.6 parag.2 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului – care se impune cu forță constituțională, supralegislativă în dreptul intern [11, p.100, 103] – și, la nivel legislativ, în art.4 din Codul de procedură penală român [12].

În ceea ce privește standardul european în această materie, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat [13, p.63] că prezumția de nevinovăție este încălcată când sarcina probei este transferată de la acuzare la apărare (Cauza *Telfner c. Austriei*, hotărârea din 20 martie 2001, parag.15), însă, cu toate acestea, apărării îi pot fi

¹ Legea nr.18/1968 a fost abrogată explicit prin art.40 din Legea nr.115/1996, menționată *infra*.

solicitare explicații după ce organele de urmărire penală au dovedit *prima facie* acuzația (ibidem, parag. 18; Cauza *Poletan și Azirovikv c. Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei*, hotărârea din 12 mai 2016, parag. 63-67).

Revenind la incriminarea îmbogățirii ilicite, s-a avansat justificarea [14, p.84] că temerile privitoare la încălcarea prezumției de nevinovăție prin eventuala incriminare a îmbogățirii ilicite nu ar fi întemeiate, întrucât prin această incriminare nu s-ar institui o prezumție de vinovăție; sarcina probei aparține în continuare organelor de urmărire penală, care trebuie să dovedească faptul că îmbogățirea depășește venitul legal al persoanei acuzate, iar, în această situație, persoana acuzată poate furniza o explicație rezonabilă sau credibilă de natură să infirme acuzația.

1. Cadrul legal din România privind contracararea îmbogățirii ilicite

În legislația din România s-a conturat o reglementare alternativă prevederii ca infracțiune a faptei de îmbogățire ilicită, constând în obligația depunerii declarațiilor de venituri și de interese – prevederea confiscării averilor nejustificate.

Mecanismul depunerii de declarații este acceptat avându-se în vedere că, așa cum am menționat, art.20 UNCAC nu are caracter obligatoriu, iar în ceea ce privește instituția confiscării, aceasta se încadrează într-un text convențional distinct, și anume – în art.31 UNCAC [4, p.57].

Sediul materiei referitor la mijloacele juridice non-penale de combatere a îmbogățirii ilicite se regăsește în: (i) *Legea nr.115/1996* pentru declararea și controlul averii demnitarilor, magistraților, a unor persoane cu funcții de conducere și de control și a funcționarilor publici [15], (ii) *Legea nr.144/2007* privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate [16]; (iii) *Legea nr.176/2010* privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, pentru modificarea și completarea Legii nr.144/2007, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative [17]; (iv) *Legea nr.161/2003* privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției [18].

1.1. Obligația depunerii declarațiilor de avere și de interese

La art.1 alin.(1) din *Legea nr.176/2010* se prevăd 39 de categorii de persoane exercitând funcții și demnități publice care au obligația de a-și declara averea și interesele². În alin.(2) art.1 din aceeași lege această obligație

² Acestea sunt următoarele: 1. Președintele României; 2. consilierii prezidențiali și consilierii de stat; 3. președinții Camerelor Parlamentului, deputații și senatorii; 4. membrii din România în Parlamentul European și membrii în Comisia Europeană din partea României; 5. prim-ministrul, membrii Guvernului, secretarii de stat, subsecretarii de stat, asimilații acestora, precum și consilierii de stat din aparatul de lucru al prim-ministrului; 6. membrii Consiliului Superior al Magistraturii; 7. judecătorii, procurorii, magistrații-asistenți, asimilații acestora, precum și asistenții judiciari; 8. personalul auxiliar de specialitate din cadrul instanțelor judecătorești și parchetelor; 9. judecătorii Curții Constituționale; 10. membrii Curții de Conturi și personalul cu funcții de conducere și de control din cadrul acesteia; 11. președintele Consiliului Legislativ și președinții de secție; 12. Avocatul Poporului și adjuncții săi; 13. președintele și vicepreședintele Autorității Naționale de Supraveghere a Prelucrării Datelor cu Caracter Personal; 14. membrii Consiliului Concurenței; 15. membrii Colegiului Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității; 16. membrii Comisiei Naționale a Valorilor Mobiliare; 17. membrii Consiliului Economic și Social; 18. membrii Consiliului Comisiei de Supraveghere a Asigurărilor; 19. membrii Consiliului Comisiei de Supraveghere a Sistemului de Pensii Private; 20. membrii Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării; 21. membrii Consiliului Național al Audiovizualului; 22. membrii consiliilor de administrație și ai comitetelor directe ale Societății Române de Radiodifuziune și ale Societății Române de Televiziune; 23. președintele și vicepreședintele Agenției Naționale de Integritate, precum și membrii Consiliului Național de Integritate; 24. directorul general și membrii consiliului director al Agenției Naționale de Presă AGERPRES; 25. directorul Serviciului Român de Informații, prim-adjunctul și adjuncții săi; 26. directorul Serviciului de Informații Externe și adjuncții săi; 27. personalul diplomatic și consular; 28. directorul Serviciului de Protecție și Pază, prim-adjunctul și adjuncții săi; 29. directorul Serviciului de Telecomunicații Speciale, prim-adjunctul și adjuncții săi; 30. aleșii locali; 31. persoanele cu funcții de conducere și de control, precum și funcționarii publici, inclusiv cei cu statut special, care își desfășoară activitatea în cadrul tuturor autorităților publice centrale ori locale sau, după caz, în cadrul tuturor instituțiilor publice; 32. persoanele cu funcții de conducere și de control din cadrul unităților sistemului de învățământ de stat și unităților de stat din sistemul de sănătate publică; 33. personalul încadrat la cabinetul demnitarului în administrația publică centrală, precum și personalul încadrat la cancelaria prefectului; 34. membrii consiliilor de administrație, ai consiliilor de conducere sau ai consiliilor de supraveghere, precum și persoanele care dețin funcții de conducere în cadrul regiilor autonome de interes național sau local, companiilor și societăților naționale sau, după caz, societăților comerciale la care statul sau o autoritate a administrației publice locale este acționar majoritar sau semnificativ; 35. guvernatorul, prim-viceguvernatorul, viceguvernatorii, membrii consiliului de administrație, angajații cu funcții de conducere ai Băncii Naționale a României, precum și personalul din conducerea băncilor la care statul este acționar majoritar sau semnificativ; 36. personalul instituțiilor publice, inclusiv personalul angajat cu contract individual de muncă, implicat în realizarea procesului de privatizare, precum și personalul instituțiilor și autorităților publice, inclusiv personalul angajat cu contract individual de muncă, care administrează sau implementează programe ori proiecte finanțate din fonduri externe sau din fonduri bugetare; 37. președinții, vicepreședinții, secretarii și trezorerii federațiilor și confederațiilor sindicale; 38. prefecții și subprefecții; 39. candidații pentru funcțiile de Președinte al României, deputat, senator, consilier județean, consilier local, președinte al consiliului județean sau primar.

se extinde inclusiv asupra celorlalte categorii de persoane, care sunt numite în funcție de către Președintele României, de Parlament, de Guvern sau de către prim-ministru, exceptând persoanele care ocupă funcții aparținând cultelor religioase.

Activitatea de evaluare a declarațiilor de avere, a datelor, a informațiilor și a modificărilor patrimoniale intervenite, a intereselor și a incompatibilităților pentru destinatarii Legii nr.176/2010 se desfășoară în cadrul Agenției Naționale de Integritate (ANI). ANI a fost înființată prin Legea nr.144/2007 ca „*autoritate administrativă autonomă, cu personalitate juridică, ce funcționează la nivel național, ca structură unică, cu sediul în municipiul București*”³.

Pentru președintele și vicepreședintele ANI, precum și pentru personalul acesteia, activitatea de evaluare a averii, a intereselor și a incompatibilităților se desfășoară în cadrul Consiliului Național de Integritate (CNI) [art.1 alin.(3) din Legea nr.176/2010]. CNI „*este organismul reprezentativ, aflat sub control parlamentar exercitat de Senat, cu activitate nepermanentă*”, îndeplinind atribuțiile prevăzute de Legea nr.144/2007⁴.

Declarațiile de avere și declarațiile de interese se completează potrivit modelelor cuprinse în anexele la Legea nr.176/2010 și se trimit către ANI în copii certificate, împreună cu codul numeric personal al declarantului. Ambele declarații se fac în scris, pe proprie răspundere, având următorul conținut: declarația de avere cuprinde drepturile și obligațiile declarantului, ale soțului/soției, precum și ale copiilor aflați în întreținere, potrivit anexei nr.1; declarația de interese cuprinde funcțiile și activitățile prevăzute în anexa nr.2, potrivit prevederilor Legii nr.161/2003 privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției, cu modificările și completările ulterioare. Aceste declarații reprezintă acte personale și pot fi rectificate doar în condițiile prevăzute de lege (art.3).

Termenele pentru depunerea și actualizarea declarațiilor sunt prevăzute în art.4 din Legea nr.176/2010.

Declarațiile de avere și declarațiile de interese se păstrează pe pagina de internet a instituției și a ANI⁵ pe toată durata exercitării funcției sau mandatului și de 3 ani după încetarea acestora și se arhivează potrivit legii (art.6 alin.(1) lit.e) din Legea nr.176/2010).

1.2. Procedura evaluării averii

ANI îndeplinește activitatea de evaluare din oficiu sau la sesizarea oricărei persoane fizice sau juridice, conform art.12 din Legea nr.176/2010, iar această activitate se ghidează după următoarele principii, enumerate în art.8 alin.(3) din Legea nr.176/2010: legalitatea, confidențialitatea, imparțialitatea, independența operațională, celeritatea, buna administrare, dreptul la apărare și *prezumția dobândirii licite a averii*.

Evaluarea averii (art.13-19 din Legea nr.176/2010) presupune o activitate de evaluare a declarațiilor de avere, a datelor, a informațiilor și a modificărilor patrimoniale existente, realizată de către inspectorul de integritate din cadrul ANI căruia în prealabil i s-a repartizat lucrarea aleatoriu și prin sistem informatizat. Astfel, dacă din activitatea de evaluare rezultă că există **diferențe semnificative**, *constând într-o diferență mai mare de 10.000 de euro sau echivalentul în lei al acestei sume între modificările intervenite în avere pe durata exercitării demnităților și funcțiilor publice și veniturile realizate în aceeași perioadă*, inspectorul de integritate informează despre aceasta persoana în cauză și are obligația de a o invita pentru a prezenta un punct de vedere. (Sanțiunea aplicabilă actelor întocmite de inspectorul de integritate în baza datelor sau informațiilor nepublice, solicitate persoanelor fizice sau juridice, după începerea activității de evaluare, fără ca persoana vizată să fie invitată și informată prin poștă, cu scrisoare recomandată cu confirmare de primire, este nulitatea absolută.)

Persoana care face obiectul evaluării *poate* să prezinte inspectorului de integritate date sau informații pe care le consideră necesare, personal ori prin transmiterea unui punct de vedere scris. De asemenea, aceasta are dreptul de a fi asistată sau reprezentată de avocat și are dreptul de a prezenta orice probe, date ori informații pe care le consideră necesare.

Dacă persoana a cărei avere este evaluată este căsătorită ori dacă are copii în întreținere, în sensul Codului civil, evaluarea se va extinde și asupra averii soțului/soției și, după caz, asupra averii copiilor aflați în întreținere.

Pe parcursul desfășurării evaluării, inspectorul de integritate poate solicita tuturor instituțiilor și autorităților publice, altor persoane juridice de drept public sau privat, precum și persoanelor fizice, documentele și

³ A se vedea art.13 și următoarele din Legea nr.144/2007.

⁴ A se vedea art.34 și următoarele din Legea nr.144/2007.

⁵ În data de 30.01.2020, pe portalul ANI puteau fi consultate 7.712.461 de declarații de avere și de interese.

informațiile necesare desfășurării activității de evaluare, cu obligația păstrării confidențialității. La solicitarea motivată a inspectorului de integritate, persoanele fizice și juridice, conducătorii autorităților, ai instituțiilor sau ai societăților publice ori private, precum și cei ai regiilor autonome sunt obligați să comunice acestuia, în termen de cel mult 30 de zile, datele, informațiile, înscrisurile și documentele solicitate, indiferent de suportul acestora, precum și date, informații sau documente pe care le dețin, care ar putea conduce la soluționarea lucrării.

Pentru lămurirea tuturor aspectelor privind diferențele semnificative, poate fi efectuată o expertiză extrajudiciară, potrivit legii, cu acordul persoanei a cărei avere este supusă evaluării. Persoana a cărei avere este supusă evaluării are dreptul să-și aleagă un expert asistent, pe cheltuiială proprie. În lipsa acordului persoanei a cărei avere este supusă evaluării, inspectorul de integritate poate solicita judecătoriei în a cărei circumscripție își are domiciliul persoana cercetată admiterea efectuării unei expertize extrajudiciare, pe cheltuiiala ANI.

Dacă, după exprimarea (verbal sau în scris) a punctului de vedere al persoanei invitate, ori, în lipsa acestuia, după expirarea unui termen de 15 zile de la confirmarea de primire a informării de către persoana care face obiectul evaluării, sunt identificate în continuare, pe baza datelor și informațiilor existente la dispoziția inspectorului de integritate, diferențe semnificative, inspectorul de integritate întocmește un raport de evaluare. În lipsa confirmării de primire, inspectorul de integritate poate întocmi raportul de evaluare după îndeplinirea unei noi proceduri de comunicare. Raportul de evaluare are următorul cuprins: a) partea descriptivă a situației de fapt; b) punctul de vedere al persoanei supuse evaluării, dacă acesta a fost exprimat; c) evaluarea eventualelor diferențe semnificative; d) concluzii.

Raportul de evaluare se comunică în termen de 5 zile de la finalizare persoanei care a făcut obiectul activității de evaluare și, după caz, organelor fiscale, celor de urmărire penală și celor disciplinare, precum și comisiei de cercetare a averilor prevăzute în Legea nr.115/1996. În cadrul organelor fiscale și de urmărire penală se desemnează persoane responsabile pentru relația cu ANI, care asigură declanșarea de urgență și cu precădere a procedurilor specifice în cadrul acestora.

În cazul în care inspectorul de integritate consideră că nu sunt întrunite condițiile referitoare la existența unor diferențe semnificative, în sensul legii, întocmește un raport de evaluare, pe care îl transmite persoanei care a făcut obiectul procedurii, care poate cuprinde, dacă este cazul, mențiuni privind erorile constatate în ceea ce privește întocmirea necorespunzătoare a declarațiilor de avere și sugestii de îndreptare.

Persoana a cărei declarație de avere a fost supusă evaluării, fiind identificate diferențe semnificative, este considerată incompatibilă.

Persoana care face obiectul evaluării poate contesta raportul de evaluare în termen de 15 zile de la primirea acestuia, la instanța de contencios administrativ. Dacă raportul de evaluare nu a fost contestat în acest termen, ANI sesizează, în termen de 6 luni, organele competente pentru declanșarea procedurii disciplinare, precum și, dacă este cazul, instanța de contencios administrativ, în vederea anulării actelor emise, adoptate sau întocmite cu încălcarea prevederilor legale privind conflictul de interese.

Rapoartele de evaluare, transmise organelor fiscale, organelor de urmărire penală, comisiei de cercetare a averilor prevăzute în Legea nr.115/1996, precum și instituțiilor prevăzute la art.26 din Legea nr.176/2010 (prin raportare la funcția sau demnitatea deținută de persoana a cărei avere este supusă procedurii de evaluare), vor fi obligatoriu evaluate de către aceste instituții, inclusiv sub aspectul propunerilor, și se vor lua, de urgență și cu precădere, măsurile care se impun, potrivit competențelor legale. Organele fiscale și organele de urmărire penală informează trimestrial ANI asupra măsurilor luate în dosarele transmise de către această entitate.

Din perspectiva regimului sancționator, consecințele se manifestă pe trei paliere:

Astfel, nerespectarea obligației de a răspunde solicitărilor ANI, conform legii, se sancționează, potrivit art.27 din Legea nr.176/2010, cu amendă civilă în cuantum de 200 lei pentru fiecare zi de întârziere. Sesizarea instanței se face de către inspectorul de integritate din cadrul ANI. Instanța competentă să decidă aplicarea amenzii este judecătoria în a cărei circumscripție se află sediul persoanei juridice sancționate sau domiciliul persoanei fizice sancționate. Judecata se face de urgență și cu precădere, cu citarea părților. Hotărârea instanței prin care se aplică amenda este supusă recursului, în termen de 10 zile de la pronunțare, pentru cei prezenți, și de la comunicare, pentru cei absenți.

De asemenea, fapta persoanelor care, cu intenție, depun declarații de avere sau declarații de interese necorespunzătoare adevărului constituie infracțiunea de fals în declarații, prevăzută în art.326 din Codul penal român [19], pedepsibilă cu închisoare de la 3 luni la 2 ani sau cu amendă (art.28 din Legea nr.176/2010).

În fine, art.29 din Legea nr.176/2010 prevede și o serie de contravenții, fiecare fiind prevăzută sub sancțiunea amenzi între 50 lei și 2.000 lei, după cum urmează: (i) nedepunerea declarațiilor de avere și a declarațiilor de interese în termenele prevăzute de lege, precum și nedeclararea, în declarația de avere, a cuantumului veniturilor realizate, sau declararea acestora cu trimitere la alte înscrisuri (ANI poate declanșa din oficiu procedura de evaluare); (ii) nerespectarea de către persoanele responsabile cu implementarea prevederilor Legii nr.176/2010 ori de către conducătorii entităților respective a obligațiilor legale ce le revin în această materie; (iii) neaplicarea sancțiunii disciplinare sau neconstatarea încetării funcției publice, după caz, atunci când actul de constatare a rămas definitiv, dacă fapta nu constituie infracțiune.

1.3. Confiscarea averii nejustificate

Procedura de control al averilor este reglementată în cuprinsul Legii nr.115/1996 (art.10 și următoarele).

Astfel, pe lângă fiecare curte de apel funcționează o *comisie de cercetare a averilor*, formată din: a) 2 judecători de la curtea de apel, desemnați de președintele acesteia, dintre care unul în calitate de președinte; b) un procuror de la parchetul care funcționează pe lângă curtea de apel, desemnat de conducătorul acestui parchet. Președintele și membrii comisiei de cercetare sunt desemnați pe o perioadă de 3 ani. Pe aceeași perioadă și de către aceleași persoane sunt desemnați și 3 supleanți, care îi vor înlocui pe titulari în cazul în care aceștia, din motive legale, nu vor putea lua parte la lucrările comisiei de cercetare. În componența comisiei de cercetare este inclus și un secretar, desemnat de președintele curții de apel dintre grefierii acestei instanțe.

Comisia de cercetare inițiază acțiunea de control de îndată ce este sesizată de ANI cu raportul de evaluare.

Actele și lucrările comisiei de cercetare sunt nepublice. Persoana în cauză poate lua cunoștință de actele și lucrările dosarului și poate fi asistată de avocat.

Președintele dispune citarea de urgență, în fața comisiei de cercetare, a reprezentantului ANI, precum și a persoanei a cărei avere este supusă controlului și a soțului/soției, după caz, pentru a fi ascuțați. Comisia de cercetare poate cita orice persoană care ar putea da informații utile pentru lămurirea provenienței bunurilor persoanei controlate și poate solicita autorităților publice sau oricărei alte persoane juridice informații necesare pentru soluționarea cauzei. Este obligatorie ascultarea celor care, în perioada supusă controlului, au dobândit bunuri de la persoana în cauză.

Comisia de cercetare poate efectua cercetări locale sau poate dispune efectuarea unei expertize pentru lămurirea cauzei. Cercetările efectuate de alte persoane decât membrii comisiei de cercetare sunt lovite de nulitate.

Persoanele citate în fața comisiei de cercetare vor fi ascultate pe rând și vor prezenta dovezile care au stat la baza raportului de evaluare. Persoana a cărei avere este supusă controlului va putea produce în fața comisiei de cercetare probe în apărare sau va putea solicita administrarea acestora de către comisia de cercetare și, dacă apreciază necesar, poate depune o declarație în care va arăta veniturile realizate și modul de dobândire a averii.

Comisia de cercetare hotărăște cu majoritate de voturi, în cel mult 3 luni de la data sesizării, pronunțând o ordonanță motivată, prin care poate dispune una dintre următoarele soluții: a) trimiterea cauzei spre soluționare curții de apel în raza căreia domiciliază persoana a cărei avere este supusă controlului, dacă se constată, pe baza probelor administrate, că dobândirea unei cote-părți din aceasta sau a anumitor bunuri determinate este nejustificată; b) clasarea cauzei, când constată că proveniența bunurilor este justificată; c) suspendarea controlului și trimiterea cauzei parchetului competent, dacă în legătură cu bunurile a căror proveniență este nejustificată rezultă săvârșirea unei infracțiuni.

Ordonanța de clasare se comunică părților și parchetului de pe lângă curtea de apel în raza căreia funcționează comisia de cercetare sau, după caz, Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție ori organelor fiscale. Controlul se reia de către comisia de cercetare, dacă: (i) după clasarea cauzei apar elemente noi care pot conduce la o soluție contrară ori dacă (ii) organul de urmărire penală, după efectuarea cercetărilor, în urma sesizării parchetului de către comisie, nu sesizează instanța penală.

Președintele curții de apel sau președintele secției de contencios administrativ și fiscal, primind dosarul, fixează termen de judecată, potrivit legii, și dispune citarea tuturor părților care au fost chemate la ANI. Statul, prin Ministerul Economiei și Finanțelor, va fi întotdeauna citat în instanță. Participarea procurorului și a ANI este obligatorie.

Judecarea cauzei se face în baza probelor administrate în fața comisiei de cercetare și a probelor noi încuviințate de către curtea de apel la solicitarea părților. Până la soluționarea definitivă a cauzei, instanța de judecată poate dispune indisponibilizarea bunurilor.

Dacă se constată că dobândirea unor bunuri anume determinate sau a unei cote-părți dintr-un bun nu este justificată, **curtea de apel va hotărî fie confiscarea bunurilor sau a cotei-părți nejustificate, fie plata unei sume de bani, egală cu valoarea bunului, stabilită de instanță pe bază de expertiză.** În cazul obligării la plata contravalorii bunului, instanța va stabili și termenul de plată.

Dacă în legătură cu bunurile a căror proveniență este nejustificată rezultă săvârșirea unei infracțiuni, instanța trimite dosarul la parchetul competent, pentru a analiza dacă este cazul să pună în mișcare acțiunea penală.

În cazul în care se constată că proveniența bunurilor este justificată, instanța hotărăște închiderea dosarului.

Sentințele pronunțate de judecătoria secției de contencios administrativ și fiscal din cadrul curții de apel pot fi atacate cu recurs de părțile interesate, de ANI și procuror, în termen de 15 zile de la comunicare, la *Înalta Curte de Casație și Justiție – Secția de Contencios Administrativ și Fiscal*.

În cazul controlului averii Președintelui României, se aplică o procedură specială, în sensul că averea sa va putea fi cercetată numai după încetarea exercitării mandatului, iar pe durata acestuia – numai la solicitarea sa sau pe baza hotărârii Parlamentului României, adoptată cu votul majorității deputaților și senatorilor. În acest ultim caz, Președintele României poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele imputate în sarcina sa.

Hotărârea judecătorească irevocabilă prin care se constată că dobândirea unei cote-părți din avere sau a anumitor bunuri determinate nu are caracter justificat se publică în Monitorul Oficial al României, Partea a III-a, și se comunică atât către ANI, cât și organului de specialitate al Ministerului Finanțelor Publice de la domiciliul persoanei a cărei avere a fost cercetată, în vederea executării.

Bunurile confiscate se vor valorifica prin vânzare la licitație, sumele obținute făcându-se venit la bugetul de stat. Prețul de pornire a licitației nu poate fi mai mic decât valoarea bunului, stabilită de instanță prin expertiză. Procedura de vânzare se realizează de către organele fiscale potrivit dispozițiilor legale referitoare la executarea silită împotriva persoanelor fizice pentru neachitarea creanțelor bănești datorate statului. Toate actele de procedură în această materie sunt scutite de taxă de timbru, iar în cazul valorificării bunurilor prin vânzare la licitație nu se percepe taxa pe valoarea adăugată.

Procedura de cercetare și de judecare a provenienței bunurilor, începută asupra unei persoane, continuă și împotriva moștenitorilor acesteia. De asemenea, cercetarea poate fi pornită și direct împotriva moștenitorilor, dar numai în termen de 3 ani de la data deschiderii succesiunii. Moștenitorii răspund numai în limita valorii activului succesoral.

Cererea de cercetare a averii unei persoane, care a deținut o demnitate sau o funcție publică dintre cele prevăzute de lege, poate fi făcută în termen de cel mult 3 ani de la data încheierii mandatului ori a eliberării din funcție.

Persoana a cărei avere a fost declarată, în total sau în parte, nejustificată, printr-o hotărâre judecătorească irevocabilă, va fi destituită sau revocată, după caz, din funcția pe care o deține.

În art.25 din Legea nr.176/2010 se prevede sancțiunea decăderii din dreptul de a mai exercita o funcție sau o demnitate publică ce face obiectul prevederilor acestei legi, cu excepția celor electorale, pe o perioadă de 3 ani de la data eliberării, destituirii din funcția ori demnitatea publică respectivă sau a încetării de drept a mandatului. Dacă persoana a ocupat o funcție eligibilă, nu mai poate ocupa aceeași funcție pe o perioadă de 3 ani de la încetarea mandatului. În cazul în care persoana nu mai ocupă o funcție sau o demnitate publică la data constatării stării de incompatibilitate ori a conflictului de interese, interdicția de 3 ani operează potrivit legii, de la data rămânerii definitive a raportului de evaluare, respectiv a rămânerii definitive și irevocabile a hotărârii judecătorești de confirmare a existenței unui conflict de interese sau a unei stări de incompatibilitate. (Aceste din urmă dispoziții sunt constituționale în măsura în care sintagma „aceeași funcție” se referă la toate funcțiile eligibile prevăzute de art.1 din aceeași lege, astfel cum a constatat Curtea Constituțională prin Decizia nr.418/2014) [20].

Din *Raportul de activitate a ANI pentru anul 2018* [21, p.4, 11] rezultă următoarele date statistice privind cazurile înaintate comisiilor de cercetare a averii:

- au fost pronunțate 24 de decizii definitive și irevocabile de către instanțe privind confiscarea averii cu caracter nejustificat, privind: 6 funcționari publici cu statut special, 2 directori instituție publică, 3 demnitari autorități centrale, 1 manager societate aflată sub autoritatea primăriilor, 7 aleși locali, 2 funcționari publici și 3 persoane cu funcție de conducere / control din cadrul instituțiilor / autorităților publice centrale sau locale;
- suma totală identificată de ANI în cele 156 de cazuri privind diferențe nejustificate între averea dobândită și veniturile realizate se ridică la aproximativ 28.328.157 EUR;

– peste 3.650.000 EUR au fost virajați la bugetul de stat, iar peste 1.000.000 EUR se află în curs de confiscare.

Însă, se pune problema dacă acest tip de confiscare a averii nejustificate echivalează sau nu cu o „sanctiune de natură penală”, în sensul autonom folosit în sistemul european de protecție a drepturilor omului. Fiind aplicate criteriile enumerate în cauza *Welch c. Regatului Unit* (hotărârea din 09 februarie 1995, parag. 33), în funcție de care se apreciază dacă o sancțiune de confiscare are natură preventivă sau natură punitivă, s-a concluzionat că acest tip de confiscare nu reprezintă o veritabilă sancțiune, în sens european, ci pare a avea doar caracter preventiv, având în vedere că: (i) instanța nu poate fixa ea însăși valoarea supusă confiscării, ci se confiscă doar diferența nejustificată rezultând din probele administrate în baza constatărilor inspectorilor; (ii) diferența nejustificată poate acoperi atât „profiturile”, cât și toate „bunurile rezultate”, în funcție de maniera în care este instrumentată cauza; (iii) nu este prevăzută sancțiunea închisorii în situația neplătii [22, p.113-114].

4. Incriminarea îmbogățirii ilicite în legislația Republicii Moldova

În art.330² CP RM, sub denumirea marginală de îmbogățire ilicită, sunt reunite două variante-tip de infracțiuni⁶.

Astfel, prima variantă-tip de infracțiune, specificată la alin.(1) art.330² CP RM, constă în deținerea de către o persoană cu funcție de răspundere sau de către o persoană publică, personal sau prin intermediul unor terți, a bunurilor în cazul în care valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite și s-a constatat, în baza probelor, că acestea nu aveau cum să fie obținute licit.

La rândul ei, cea de-a doua variantă-tip de infracțiune, prevăzută la alin.(2) art.330² CP RM, se exprimă în deținerea de către o persoană cu funcție de demnitate publică, personal sau prin intermediul unor terți, a bunurilor în cazul în care valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite și s-a constatat, în baza probelor, că acestea nu aveau cum să fie obținute licit.

4.1. Obiectul infracțiunilor de îmbogățire ilicită

Infracțiunile contra bunei desfășurări a activității în sfera publică reprezintă grupul de infracțiuni prevăzute în Capitolul XV al Părții speciale a Codului penal, fiind fapte socialmente periculoase, săvârșite cu intenție sau din imprudență, care aduc atingere – în mod exclusiv sau în principal – relațiilor sociale cu privire la buna desfășurare a activității în sfera publică. Din această definiție reiese că *obiectul juridic generic* al infracțiunilor din grupul analizat îl constituie relațiile sociale cu privire la buna desfășurare a activității în sfera publică.

Obiectul juridic special al infracțiunilor prevăzute la art. 330² CP RM îl formează relațiile sociale cu privire la:

– buna desfășurare a activității de serviciu în sfera publică, care presupune respectarea de către o persoană cu funcție de răspundere sau de către o persoană publică a obligației de a nu deține bunuri obținute ilicit a căror valoare depășește substanțial mijloacele dobândite (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(1));

– buna desfășurare a activității de serviciu în sfera publică, care presupune respectarea de către o persoană cu funcție de demnitate publică a obligației de a nu deține bunuri obținute ilicit a căror valoare depășește substanțial mijloacele dobândite (în cazul infracțiunii prevăzute la alin.(2)).

Obiectul material sau *imaterial* al acestor infracțiuni îl reprezintă bunurile care îndeplinesc cumulativ următoarele două condiții:

- 1) valoarea lor depășește substanțial valoarea mijloacelor dobândite;
- 2) în baza probelor, s-a constatat că ele nu aveau cum să fie obținute licit.

În vederea interpretării noțiunii „bunuri”, este potrivit să recurgem la definiția formulată la lit.d) art.2 al UNCAC. Aceasta întrucât săvârșirea infracțiunilor specificate la art.330² CP RM este în mod obligatoriu precedată de comiterea unei fapte generatoare de venituri ilicite. Printre asemenea fapte se numără cele reunite sub denumirea marginală de corupere pasivă și de trafic de influență.

Cât privește prima dintre condițiile enunțate mai sus, remarcăm caracterul interpretabil al termenului „substanțial” utilizat în dispoziția de la alin.(1) art.330² CP RM. Nu este clar cât de substanțială trebuie să fie

⁶ Accentuăm că art.330² CP RM stabilește răspunderea pentru două infracțiuni de sine stătătoare. Aceste infracțiuni se pot afla între ele în concurs. Or, calitatea specială de persoană cu funcție de demnitate publică, ce caracterizează subiectul infracțiunii în ipoteza consemnată la alin.(2) art.330² CP RM, nu se poate suprapune calității speciale de persoană cu funcție de răspundere sau de persoană publică ce caracterizează subiectul infracțiunii în ipoteza consemnată la alin.(1) art.330² CP RM. Toate aceste calități speciale ale subiectului infracțiunii sunt calitativ diferite. Ele se exclud una pe cealaltă și nu pot fi complementare una față de cealaltă.

depășirea în cauză, încât să devină aplicabilă respectiva dispoziție. În Tabelul obiecțiilor și propunerilor la proiectul care stă la baza adoptării Legii nr.326/2013, Centrul Național Anticorupție a formulat următoarea observație cu privire la folosirea termenului „substanțial”: „Considerăm că referirea făcută de autor (se are în vedere autorul proiectului – *n.a.*) la „mărirea substanțială”, fără a fi clare limitele pentru o astfel de apreciere, vor permite calificarea și aplicarea discreționară de către organul de urmărire penală și, respectiv, de către instanța de judecată a prevederii propuse. Recomandăm autorului să specifice în mod clar limitele potrivit cărora se va putea aprecia mărirea patrimoniului ca fiind una substanțială sau nu” [23].

Prezintă interes faptul că, potrivit mențiunii făcute în acest Tabel, respectiva observație a fost acceptată. În realitate, termenul „substanțial” este prezent în varianta în vigoare a art.330² CP RM. Această prezență sfidează interdicția de interpretare extensivă defavorabilă, statuată la alin.(2) art.3 CP RM. În aceste condiții, până la o eventuală perfecționare a art.330² CP RM, fiecare caz de aplicare a răspunderii în baza acestui articol va genera îndoieli privind respectarea principiului legalității.

O posibilă soluționare a problemei în cauză ne-o sugerează o inițiativă legislativă care a fost înregistrată în Federația Rusă: în proiectatul art.290¹ „Îmbogățirea ilicită” din Codul penal al Federației Ruse, nota 4 este formulată astfel: „Valoarea bunurilor deținute depășește substanțial valoarea mijloacelor dobândite, dacă este în mărime de cel puțin 5 mil. de ruble” [24]. În vederea ajustării mărimii în cauză realităților sociale din Republica Moldova, s-ar putea lua în considerare, de exemplu, prevederea de la alin.(11) art.226¹³ din Codul fiscal al Republicii Moldova: „Diferența este semnificativă dacă între veniturile impozabile estimate calculate în baza situației fiscale și veniturile impozabile declarate de persoana fizică sau de plătitorii de venit este o diferență mai mare de 300 mii de lei. [...]”. Eventual, pot fi propuși alți parametri valorici. Important este ca aceștia să fie stabiliți în textul legii penale (de exemplu, într-un alineat aparte al art.330² CP RM). În lipsa unei asemenea interpretări legislative, aplicarea art.330² CP RM va fi extrem de dificilă.

În Adresa din Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.6/2015 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită) (sesizarea nr.60a/2014) se menționează: „Curtea observă că în articolul 330² din Codul penal legiuitorul a utilizat noțiunea de „valoare care depășește substanțial mijloacele dobândite”. În același timp, Curtea constată că legiuitorul a reglementat în legea penală noțiunea de proporții deosebit de mari, proporții mari, daune considerabile și daune esențiale (art.126 CP RM), indicând mărimea acestora. Astfel, estimarea bunurilor ca fiind de o valoare care „depășește substanțial” mijloacele dobândite de către subiectul infracțiunii, în lipsa unei cuantificări a proporției, rămâne a fi vagă. Având în vedere cele elucidate mai sus, Curtea menționează că deficiențele componentei de infracțiune „îmbogățirea ilicită”, cuprinsă la articolul 330² din Codul penal, urmează a fi înlăturate de către legislativ. Curtea solicită Parlamentului să examineze, în conformitate cu prevederile articolului 28¹ din Legea cu privire la Curtea Constituțională, prezenta adresă și să-i fie comunicate rezultatele examinării acesteia în termenele prevăzute de lege” [25]. Deși s-au scurs aproximativ cinci ani, legiuitorul moldovean încă nu a răspuns acestei solicitări.

În continuare, ne vom referi la cea de-a doua condiție pe care trebuie s-o îndeplinească obiectul material sau imaterial al infracțiunilor specificate la art.330² CP RM. Astfel, aidoma faptelor reunite sub denumirea marginală de spălare a banilor (art.243 CP RM), cele reunite sub denumirea marginală de îmbogățire ilicită sunt în mod obligatoriu precedate de săvârșirea unei fapte generatoare de venituri ilicite. Printre asemenea fapte se numără cele reunite sub denumirea marginală de: corupere pasivă; trafic de influență; delapidare a averii străine etc. În legătură cu faptele de acest gen, în doctrina de specialitate se menționează: „Strângerea de probe în aceste cazuri depinde de cooperarea uneia sau mai multora dintre părțile înțelegerii corupte. În caz contrar, dovedirea infracțiunii este aproape imposibil de realizat, iar impunitatea e foarte posibil să prevaleze [...]. În al doilea rând, înalții demnitari au de obicei posibilitatea de a acunde sau distruge probe. În afară de aceasta, e posibil ca micii funcționari care poate au asistat ca martori la astfel de situații să se teamă de represalii, care pot merge de la condițiile de lucru până la amenințări fizice” [22, p.112]. În acest fel, se sugerează ideea că stabilirea răspunderii penale pentru faptele reunite sub denumirea marginală de îmbogățire ilicită are ca scop prevenirea dificultăților legate de probarea comiterii faptelor generatoare de venituri ilicite. Totuși, nu este clar cum incriminarea faptelor reunite sub denumirea marginală de îmbogățire ilicită poate contribui la evitarea unor astfel de dificultăți? Or, din dispoziția art.330² CP RM reiese că, pentru a se proba comiterea acestor fapte, mai întâi trebuie să fie probată săvârșirea faptei generatoare de venituri ilicite. Cercul vicios, pe care l-am conturat, nu poate să nu ridice semne de întrebare privind aplicabilitatea art.330² CP RM.

Din cele consemnate mai sus reiese o altă concluzie (aceasta este valabilă în cazurile când fapta generatoare de venituri ilicite este săvârșită în proporții deosebit de mari, implicând mărirea substanțială a patrimoniului făptuitorului): cel care comite una dintre faptele reunite sub denumirea marginală de îmbogățire ilicită trebuie să răspundă și pentru fapta generatoare de venituri ilicite, pe care a săvârșit-o anterior. Însă, aplicarea față de aceeași persoană a răspunderii pentru fapta generatoare de venituri ilicite și pentru una dintre faptele reunite sub denumirea marginală de îmbogățire ilicită înseamnă sancționarea ei pentru faptul că nu a preîntâmpinat realizarea acestui din urmă scop. Săvârșind îmbogățirea ilicită, făptuitorul urmărește pur și simplu să dețină veniturile obținute din faptele reunite sub denumirea marginală de corupere pasivă, de trafic de influență, de delapidare a averii străine etc. Aceasta demonstrează că faptele reunite sub denumirea marginală de îmbogățire ilicită pot să nu aibă o fizionomie distinctă și pot fi privite doar ca realizare a scopului faptei generatoare de venituri ilicite. Iar aceasta înseamnă că dispoziția de la art.330² CP RM poate veni în contradicție cu principiul de neadmitere a sancționării duble a aceleiași fapte.

În alt context, precizăm că lipsa oricăreia din cele două condiții ce caracterizează obiectul material sau imaterial al infracțiunilor specificate la art.330² CP RM are ca efect lipsa componentei de infracțiune prevăzute la această normă.

Datorită specificului său, infracțiunile specificate la art.330² CP RM *nu au victimă*.

4.2. Latura obiectivă a infracțiunilor de îmbogățire ilicită

Latura obiectivă a infracțiunilor în cauză constă în fapta prejudiciabilă exprimată în acțiunea de deținere a bunurilor în cazul în care valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite și s-a constatat, în baza probelor, că acestea nu aveau cum să fie obținute licit.

Prin „deținere” se înțelege păstrarea acestor bunuri – în mod ascuns sau deschis – în sfera de stăpânire a făptuitorului (pe contul bancar, în caseta de valori închiriată la o bancă, asupra făptuitorului, în locuință sau în altă încăpere aparținând acestuia, la locul de muncă al făptuitorului, pe terenul din preajma casei acestuia, în ascunzătoare etc.).

Pentru calificarea faptei conform alin.(1) sau (2) art.330² CP RM, bunurile care constituie obiectul material sau imaterial al infracțiunii trebuie să fie deținute personal sau prin intermediul unui terț. În ipoteza în care bunurile sunt deținute de un terț, acesta va avea calitatea de complice la una dintre infracțiunile specificate la art.330² CP RM. Desigur, aceasta cu condiția că respectivul terț a contribuit – cu intenție și în urma înțelegerii prealabile cu autorul infracțiunii – la săvârșirea ei.

Infracțiunile prevăzute la art.330² CP RM sunt infracțiuni formale. Ele se consideră consumate din momentul deținerii bunurilor în cazul în care valoarea acestora depășește substanțial mijloacele dobândite și s-a constatat, în baza probelor, că acestea nu aveau cum să fie obținute licit.

4.3. Latura subiectivă a infracțiunilor de îmbogățire ilicită

Latura subiectivă a infracțiunilor specificate la art.330² CP RM se caracterizează prin intenție directă. De regulă, motivul infracțiunii în cauză se exprimă în interesul material. Se are în vedere motivul generat de necesitatea făptuitorului de a-și spori activul patrimonial (de a obține sau de a reține un câștig material) sau de a-și micșora pasivul patrimonial (de a se elibera de cheltuieli materiale).

4.4. Subiectul infracțiunilor de îmbogățire ilicită

Subiectul infracțiunilor prevăzute la art.330² CP RM este persoana fizică responsabilă care la momentul comiterii faptei a atins vârsta de 16 ani. În afară de aceasta, subiectul are una dintre următoarele calități speciale:

- 1) persoană cu funcție de răspundere sau persoană publică (în cazul infracțiunii specificate la alin.(1));
- 2) persoană cu funcție de demnitate publică (în cazul infracțiunii specificate la alin.(2)).

Potrivit alin.(2) art.123 CP RM, „prin persoană publică se înțelege:

– funcționarul public, inclusiv funcționarul public cu statut special (colaboratorul serviciului diplomatic, al serviciului vamal, al organelor apărării, securității naționale și ordinii publice, altă persoană care deține grade speciale sau militare);

– angajatul autorităților publice autonome sau de reglementare, al întreprinderilor de stat sau municipale, al altor persoane juridice de drept public;

– angajatul din cabinetul persoanelor cu funcții de demnitate publică;

– persoana autorizată sau investită de stat să presteze în numele acestuia servicii publice sau să îndeplinească activități de interes public”.

Reieșind din dispoziția de la alin.(1) art.123 CP RM, persoana cu funcție de răspundere este acea persoană care îndeplinește următoarele trei condiții:

1) este o persoana căreia i se acordă drepturi și obligații într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor;

2) aceste drepturi și obligații i se acordă permanent sau provizoriu, prin stipularea legii, prin numire sau alegere, ori în virtutea unei însărcinări;

3) aceste drepturi și obligații i se acordă în vederea exercitării funcțiilor autorității publice sau a acțiunilor administrative de dispoziție ori a celor organizatorico-economice.

Din aceeași dispoziție se desprinde că, în calitate de persoană cu funcție de răspundere, evoluează, după caz:

a) persoana care exercită funcțiile autorității publice;

b) persoana care, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor, exercită acțiuni administrative de dispoziție;

c) persoana care, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor, exercită acțiuni de ordin organizatorico-economic.

După cum reiese din Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.1/2001 privind controlul constituționalității dispozițiilor art.183 din Codul penal, persoana care exercită funcțiile autorității publice este persoana investită, în numele statului, cu împuterniciri legale de a desfășura acțiuni care comportă consecințe juridice pentru toți sau pentru majoritatea cetățenilor, iar acțiunile ei pe linie de serviciu nu sunt limitate de cadrul unui anumit departament, sistem etc.; persoana, care, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor, exercită acțiuni administrative de dispoziție, este cea care are împuterniciri legate de dirijarea nemijlocită a unui colectiv de oameni sau de administrarea unui sector de muncă; persoana, care, într-o întreprindere, instituție, organizație de stat sau a administrației publice locale ori într-o subdiviziune a lor, exercită acțiuni de ordin organizatorico-economic, este cea care are obligații și împuterniciri legate de dispunerea și administrarea patrimoniului [26].

Din cele menționate mai sus reiese că pentru recunoașterea unei sau altei categorii de persoane ca fiind persoane cu funcție de răspundere are importanță caracterul acțiunilor pe care acestea le îndeplinesc. Or, uneori, aceleași persoane pot îndeplini funcțiile autorității sau acțiuni de ordin organizatorico-economic ori acțiuni administrative de dispoziție, dar și acțiuni de ordin profesional sau tehnic. De aceea, pentru a atesta calitatea de persoană cu funcție de răspundere, este decisiv să stabilim că, într-un caz concret, făptuitorul a exercitat tocmai funcțiile autorității sau a întreprins tocmai acțiuni de ordin organizatorico-economic sau acțiuni administrative de dispoziție, și nu acțiuni de ordin profesional sau tehnic.

În consecință, nu au calitatea de persoane cu funcție de răspundere lucrătorii întreprinderilor, instituțiilor, organizațiilor de stat, care exercită funcții pur profesionale sau tehnice (de exemplu, medicii, pedagogii etc.). În același timp, dacă, în afară de exercitarea funcțiilor pur profesionale sau tehnice, persoanele în cauză sunt investite cu funcțiile autorității sau cu funcții de ordin administrativ de dispoziție sau de ordin organizatorico-economic, ele vor fi considerate persoane cu funcție de răspundere (de exemplu: medicul care eliberează certificatul de concediu medical; medicul din cadrul Consiliului pentru determinarea dizabilității și capacității de muncă, care eliberează certificatul de dizabilitate și capacitate de muncă; medicul din cadrul comisiei de expertiză medico-militară, care semnează concluzia de inaptitudine a recrutului de a satisface serviciul militar în termen; profesorul din cadrul comisiei de admitere, de examinare sau de calificare, care semnează documentul de promovare a candidatului (studentului, masterandului, doctorandului, audientului etc.) etc.).

În încheiere, consemnăm că, în principal, calitatea specială a subiectului este ceea ce deosebește infracțiunea prevăzută la alin.(2) art.330² CP RM de infracțiunea specificată la alin.(1) art.330² CP RM. Astfel, infracțiunea prevăzută la alin.(2) art.330² CP RM este săvârșită de o persoană cu funcție de demnitate publică. Conform alin.(3) art.123 CP RM, „prin persoană cu funcție de demnitate publică se înțelege:

– persoana al cărei mod de numire sau de alegere este reglementat de Constituția Republicii Moldova sau care este investită în funcție, prin numire sau prin alegere, de către Parlament, Președintele Republicii Moldova sau Guvern, altă persoană cu funcție de demnitate publică stabilită prin lege⁷;

⁷ Conform anexei la Legea Republicii Moldova nr.199/2010 cu privire la statutul persoanelor cu funcții de demnitate publică, funcții de demnitate publică se consideră: Președinte al Republicii Moldova; Președinte al Parlamentului; Prim-ministru; Vicepreședinte al Parlamentului; Prim-viceprim-ministru; Viceprim-ministru; Președinte al comisiei permanente a Parlamentului; Vicepreședinte al comisiei permanente a Parlamentului; Președinte al fracțiunii parlamentare; Membru al Biroului permanent al Parlamentului; Secretar

– persoana căreia persoana cu funcție de demnitate publică i-a delegat împuternicirile sale”.

Concluzii

Din analiza redată mai sus reiese că în România există un cadru legislativ și instituțional bine consolidat pentru a controla și sancționa dobândirea averii în mod ilicit, ce implică atât o procedură administrativă, cât și una jurisdicțională.

Tindem să fim de acord cu punctul de vedere exprimat de G.JORGE, potrivit căruia incriminarea îmbogățirii ilicite ar avea ca efect subminarea legitimității ANI, iar, pentru a combate eficient această formă de ilicit, accentul nu trebuie plasat asupra eventualei privări de libertate, ci trebuie acordată prioritate lipșirii făptuitorului de profiturile obținute (aceasta fiind, de altfel, tendința mondială în ceea ce privește infracțiunile generatoare de profit) [22, p.114-115].

În mod corelativ, există anumite **texte de incriminare** care contribuie la contracararea îmbogățirii ilicite, cum ar fi **spălarea banilor** (art.49 din Legea României nr.129/2019 pentru prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative⁸) și **tăinuirea** (art.270 Cod penal), în concordanță cu prevederile art.23 și art.24 UNCAC.

Mai mult, în aplicarea prevederii constituționale prevăzute la art.44 alin.(9) din Legea Fundamentală română, potrivit căruia „*bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții*⁹ pot fi confiscate numai în condițiile legii”, Codul penal român reglementează **măsura de siguranță a confiscării** – speciale (art.112) și extinse (art.112¹⁰) – având natura juridică a unei „*sanțiuni penale cu caracter preventiv*” [27, p.624]. De asemenea, este reglementată posibilitatea luării măsurii de confiscare specială de către judecătorul de cameră preliminară inclusiv în ipoteza în care procurorul a dispus clasarea sau renunțarea la urmărirea penală, în conformitate cu dispozițiile art.549¹ din Codul de procedură penală român. Iar, spre

al comisiei permanente a Parlamentului; Deputat în Parlament; Ministru; Secretar general al Guvernului; Secretar de stat; Guvernator (Bașcan) al Unității teritoriale autonome Găgăuzia; Președinte al Adunării Populare a Unității teritoriale autonome Găgăuzia; Vicepreședinte al Adunării Populare a Unității teritoriale autonome Găgăuzia; Președinte al comisiei permanente a Adunării Populare a Unității teritoriale autonome Găgăuzia; Prim-vicepreședinte și vicepreședinte al Comitetului Executiv al Unității teritoriale autonome Găgăuzia; Primar general al municipiului Chișinău, primar, viceprimar, pretor și vicepretor; Președinte, vicepreședinte al raionului; Director general (director) al autorității administrative centrale; Președinte, judecător, judecător asistent al Curții Constituționale; Președinte, membru al Consiliului Superior al Magistraturii cu activitatea de bază în Consiliu, inspector-judecător din Inspectia judiciară; Președinte, vicepreședinte, judecător al Curții Supreme de Justiție; Președinte, vicepreședinte, judecător al curții de apel; Președinte, vicepreședinte, judecător al judecătoriei; Procuror General, adjunct al Procurorului General, procurori de toate nivelurile; Președinte, membru al Consiliului Superior al Procurorilor cu activitatea de bază în Consiliu; Avocat al Poporului, Avocat al Poporului pentru drepturile copilului, adjunct al Avocatului Poporului; Președinte, vicepreședinte, membru al Curții de Conturi; Director, director adjunct al Serviciului de Informații și Securitate; Director, director adjunct al Centrului Național Anticorupție; Președinte, vicepreședinte, secretar al Comisiei Electorale Centrale; Președinte, membru al Consiliului Coordonator al Audiovizualului; Președinte, vicepreședinte, membru al Comisiei Naționale a Pieței Financiare; Președinte, vicepreședinte al Autorității Naționale de Integritate; Președinte al Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității; Guvernator, prim-viceguvernator, viceguvernator al Băncii Naționale a Moldovei, membru al Consiliului de supraveghere al Băncii Naționale a Moldovei; Director general, director al Agenției Naționale pentru Reglementare în Energetică; Director, director adjunct al Agenției Naționale pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației; Director general, director general adjunct, consilier pentru soluționarea contestațiilor al Agenției Naționale pentru Soluționarea Contestațiilor; Președinte, vicepreședinte, membru al Plenului Consiliului Concurenței; Director, director adjunct al Serviciului de Protecție și Pază de Stat; Director, director adjunct al Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal; Director general al Agenției Naționale pentru Siguranța Alimentelor; Director general al Companiei Naționale de Asigurări în Medicină; Director general al Casei Naționale de Asigurări Sociale; Agent guvernamental - reprezentant al Guvernului Republicii Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului; Director, director adjunct al Serviciului Prevenirea și Combaterea Spălării Banilor; Șef, șef adjunct al oficiului teritorial al Cancelariei de Stat, reprezentant al Guvernului în teritoriu.

⁸ Publicată în Monitorul Oficial al României, nr.589 din 18.07.2019. Prin acest act normativ recent au fost transpuse Directiva (UE) 2015/849 privind prevenirea utilizării sistemului financiar în scopul spălării banilor sau finanțării terorismului și Directiva (UE) 2016/2.258 de modificare a Directivei 2011/16/UE în ceea ce privește accesul autorităților fiscale la informații privind combaterea spălării banilor.

⁹ Enumerarea conduitelor ilicite prin acest text constituțional nu este limitativă (A.Crișu-Ciocintă. *Confiscarea extinsă. Teorie și practică judiciară*. București: Hamangiu, 2019, p.79).

¹⁰ În ceea ce privește confiscarea extinsă, art.5 din *Directiva 2014/42/UE* privind înghețarea și confiscarea instrumentelor și produselor infracțiunilor săvârșite în Uniunea Europeană, prevede obligația ca statele membre să adopte „*măsurile necesare pentru a permite confiscarea, totală sau parțială, a bunurilor unei persoane condamnate ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni care este susceptibilă să genereze, în mod direct sau indirect, beneficii economice, atunci când, în baza circumstanțelor cauzei, inclusiv a elementelor de fapt și a probelor disponibile, cum ar fi faptul că valoarea bunurilor este disproporționată în raport cu venitul legal al persoanei condamnate, o instanță consideră că bunurile în cauză au fost obținute din activități infracționale*” (sublinierea ne aparține – n.a.).

deosebire de confiscarea averii nejustificate prin procedura examinată mai sus, din analiza sistematică a jurisprudenței CtEDO cu relevanță în materie rezultă că măsura confiscării prevăzută de Codul penal *intră în categoria „pedepselor”*, în sensul autonom prevăzut în art.7 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului¹¹.

Cu toate acestea, în situația în care legiuitorul din România ar intenționa totuși să incrimineze îmbogățirea ilicită, urmând modelul legiuitorului din Republica Moldova, o atență examinare a standardelor constituționale s-ar impune, pentru a evita eventuale critici de neconstituționalitate.

În altă ordine de idei, faptele incriminate în art.330² CP RM se caracterizează prin următoarele:

1) subiectul infracțiunii prevăzute la alin.(1) art.330² CP RM este persoana cu funcție de răspundere sau persoana publică;

2) în cazul infracțiunii specificate la alin.(2) art.330² CP RM, subiect este persoana cu funcție de demnitate publică;

3) în ipoteza ambelor infracțiuni, fapta prejudiciabilă constă în acțiunea de deținere a bunurilor;

4) reprezentând obiectul material sau imaterial al infracțiunii, bunurile în cauză trebuie să îndeplinească următoarele două condiții:

a) valoarea lor să depășească substanțial valoarea mijloacelor dobândite;

b) în baza probelor, să se constate că ele nu aveau cum să fie obținute licit.

Adoptarea art.330² CP RM își are suportul în art.20 al UNCAC. Aidoma spălării banilor, îmbogățirea ilicită este în mod obligatoriu precedată de săvârșirea unei fapte generatoare de venituri ilicite.

Săvârșind îmbogățirea ilicită, făptuitorul urmărește pur și simplu să dețină veniturile obținute din coruperea pasivă, din traficul de influență, din delapidarea averii străine etc. Aceasta demonstrează că îmbogățirea ilicită poate să nu aibă o fizionomie distinctă și poate fi privită doar ca realizare a scopului faptei generatoare de venituri ilicite. Iar aceasta înseamnă că dispoziția de la art.330² CP RM poate veni în contradicție cu principiul de neadmitere a sancționării duble a aceleiași fapte.

Utilizarea în art.330² CP RM a termenului „substanțial” reduce claritatea și previzibilitatea acestui articol. Este imperioasă cuantificarea diferenței dintre valoarea bunurilor deținute de către făptuitor și valoarea mijloacelor dobândite de către acesta.

Referințe:

1. United Nations Convention against Corruption. [Accesat: 09.03.2020] Disponibil: <https://www.unodc.org/unodc/en/corruption/uncac.html>.
2. Legea pentru ratificarea Convenției Națiunilor Unite împotriva corupției, nr.365 din 15.09.2004, adoptată la New York la 31 octombrie 2003. În: *Monitorul Oficial al României*, Partea I, 2003, nr.758. Republicată în: *Monitorul Oficial al României*, 2003, nr.767.
3. Legea pentru ratificarea Convenției Organizației Națiunilor Unite împotriva corupției, nr.158 din 06.07.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.103-106.
4. UNODC, *State of Implementation of the United Nations Convention Against Corruption Criminalization. Law Enforcement and International Cooperation*, ed. a 2-a, United Nations, Viena, octombrie 2017. [Accesat: 09.03.2020] Disponibil: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/COSP/session7/V.17-04679_E-book.pdf
5. Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative, nr.326 din 23.12.2013. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.47-48.
6. Notă informativă la proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative. [Accesat: 09.03.2020] Disponibil: <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/1987/language/ro-RO/Default.aspx>
7. Decizia Curții Constituționale a României nr.64/1996 privind pronunțarea asupra excepției de neconstituționalitate a Legii nr.18/1968 privind controlul provenienței unor bunuri ale persoanelor fizice, care nu au fost dobândite în mod licit. În: *Monitorul Oficial al României*, 1996, nr.181.
8. DANILEȚ, C. *Opinie despre prezumția liceității dobândirii averii*, 24.06.2011. [Accesat: 09.03.2020] Disponibil: www.juridice.ro.
9. Decizia Curții Constituționale a României nr.415 din 14 aprilie 2010 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor Cap.I „Dispoziții generale” (art.1-9), ale art.11 lit.e), f) și g), ale art.12 alin.(2), ale art.13, ale art.14 lit.c), d), e) și f), ale art.17, ale art.38 alin.(2) lit.f), g) și h), ale art.42 alin.(2), (3) și (4), ale Cap.VI „Verificarea averilor, a

¹¹ A se vedea, de exemplu: cauza *Sud Fondi SRL ș.a. c. Italiei*, hotărârea din 20.01.2009 / Apud T.Toader, M.-I. Michinici, A.Crișu-Ciocintă, M.Dunea, R.Răducanu, S.Rădulețu. *Noul Cod penal. Comentarii pe articole*. București: Hamangiu, 2014, p.212; CEDO, *Welch c. Regatului Unit*, hotărârea din 09 februarie 1995, parag.35, apud M.Udroiu. *Op.cit.*, p.637.

- conflictelor de interese și a incompatibilităților" (art.45-50) și ale art.57 din Legea nr.144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate. În: *Monitorul Oficial al României*, 2010, nr.294.
10. CSM: *Eliminarea prezumției de liceitate a dobândirii averilor ar reprezenta un regres*, 21.06.2011. [Accesat: 09.03.2020] Disponibil: <https://www.mediafax.ro/social/csm-eliminarea-prezumtiei-de-liceitate-a-dobandirii-averilor-ar-reprezenta-un-regres-9767468>.
 11. BÎRSAN, C. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentariu pe articole*, Vol.I. *Drepturi și libertăți*. București: All Beck, 2005. 1273 p. ISBN 973-655-663-8
 12. Legea privind Codul de procedură penală, nr.135 din 01.07.2010. În: *Monitorul Oficial al României*, 2010, nr.486, cu modificările și completările ulterioare.
 13. CEDO, *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a Fair Trial (Criminal Limb)*, 13.12.2019. [Accesat: 09.03.2020] Disponibil: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf
 14. UNODC, *Legislative guide for the implementation of the United Nations Convention against Corruption*, ed. a 2-a, United Nations, New York, aprilie 2012. [Accesat: 09.03.2020] Disponibil: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/LegislativeGuide/UNCAC_Legislative_Guide_E.pdf
 15. Legea pentru declararea și controlul averii demnitarilor, magistraților, a unor persoane cu funcții de conducere și de control și a funcționarilor publici, nr.115 din 16.10.1996. În: *Monitorul Oficial al României*, 1996, nr.263, cu modificările și completările ulterioare.
 16. Legea privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, nr.144 din 21.05.2007. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.535, cu modificările și completările ulterioare.
 17. Legea privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, pentru modificarea și completarea Legii nr.144/2007, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative, nr.176 din 01.09.2010. În: *Monitorul Oficial al României*, 2010, nr.621, cu modificările și completările ulterioare.
 18. Legea privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției, nr.161 din 19.04.2003. În: *Monitorul Oficial al României*, 2003, nr.279, cu modificările și completările ulterioare.
 19. Legea privind Codul penal, nr.286 din 17.07.2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr. 510, cu modificările și completările ulterioare.
 20. Decizia Curții Constituționale a României, nr.418 din 03.07.2014, referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art.25 alin.(2) teza a doua și art.26 alin.(3) din Legea nr.176/2010 privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, pentru modificarea și completarea Legii nr.144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative, a art.75 lit.b) din Legea nr.393/2004 privind Statutul aleșilor locali și a art.46 alin.(1) din Legea administrației publice locale nr.215/2001. În: *Monitorul Oficial al României*, 2014, nr.563.
 21. ANI, *Raport anual de activitate – 2018*. [Accesat: 09.03.2020] Disponibil: https://www.integritate.eu/Files/Files/Noutati/Raport_Activitate_Anual_ANI_2018.pdf
 22. JORGE, G. *Cadrul legislativ din România privind îmbogățirea ilicită*, proiect coordonat de ABA/CEELI. [Accesat: 09.03.2020] Disponibil: http://old.mpublic.ro/jurisprudenta/publicatii/imbogatirea_ilicita.pdf
 23. Tabelul obiecțiilor și propunerilor la proiectul Legii pentru modificarea și completarea unor acte legislative. [Accesat: 09.03.2020] Disponibil: <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelelegislative/tabid/61/LegislativId/1987/language/ro-RO/Default.aspx>
 24. Об уголовной ответственности за незаконное обогащение чиновников и иных лиц, обязанных представлять сведения о своих доходах и расходах. Инициатива № 77Ф9376. [Accesat: 09.03.2020] Disponibil: <https://www.roi.ru/9376/>
 25. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și Codul de procedură penală (confiscarea extinsă și îmbogățirea ilicită), nr.6 din 16.04.2015. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2015, nr.115-123.
 26. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr.1/2001 privind controlul constituționalității dispozițiilor art.183 din Codul penal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr.8-10.
 27. UDROIU, M. *Drept penal. Partea generală*. Ed. a 6-a. București: C.H. Beck, 2019. 862 p. ISBN 978-606-18-0865-6

Date despre autori:

Serghei BRÎNZĂ, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Decanul Facultății de Drept a Universității de Stat din Moldova. **E-mail:** brinza.serghei@yahoo.com

ORCID: 0000-0001-5937-3926

Mihai MAREȘ, doctor în drept, Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române; avocat coordonator al S.C.P.A. „Mareș & Mareș” – Baroul București. **E-mail:** mihai.mares@mares.ro.

Prezentat la 24.01.2020